

Научная статья

УДК 811.512.31

DOI 10.18101/3033-1310-2026-2-17-23

**Усть-Ордагай Буяадай тойрогто буяад хэлэ сахин хүгжөөхэ байдал,
бэрхэшээлнүүд болон хараа түсэбүүд тухай**

© Харбанова Вероника Валерьевна

Үндэһэн хэлэнүүдэй талаар таһагай хүтэлбэрилэгшэ,

Эрхүүтэй можын Усть-Ордагай Буяадай тойрогой захиргаан

Росси, 669001, Эрхүү мого, Усть-Орда тосхон, Ленинэй үйлсэ, 18

sayani_hvv@mail.ru

Аннотаци. Энэ статья соо Усть-Ордагай Буяадай тойрогой буяад хэлэнэй мүнөө үеын байдал харуулагдана. Тэрэһнээ гадна буяад хэлэ сахин хүгжөөхэ талаар бэрхэшээлнүүд болон хараа түсэбүүд тухай хэлэгдэнэ. Тойрогой захиргаанай буяад хэлэ сахин хүгжөөхэ, дэлгэрүүлхэ, мүн буяад хэлэ шудалалгын гурим байгуулха талаар ажал ябуулга тодорхойлогдоно.

Шухала үгэнүүд: Усть-Ордагай Буяадай тойрог, буяад хэлэ сахин хүгжөөхэ байдал, буяад хэлэ хүгжөөлгын бэрхэшээлнүүд, буяад хэлэ хүгжөөлгын хараа түсэбүүд.

Для цитирования

Харбанова В. В. Усть-Ордагай Буяадай тойрогто буяад хэлэ сахин хүгжөөхэ байдал, бэрхэшээлнүүд болон хараа түсэбүүд тухай // Бурятский язык и литература в школе. Буяад хэлэн болон уран зохёол хургуулида. 2026. Вып. 2. С. 17–23.

Оролто (Введение). Угсаатан бүхэнэй соёл, түүхэ хүндэлхэ хэрэг хэлэнһээ эхи захатай. Эрхүү можын засагай газар, Усть-Ордагай Буяадай тойрогой захиргаан буяад хэлэ сахин хамгаалха хуулига үндэһэ һуури табижа, нютаг можодо удаа дараалан хэлэнэй талаар бодол нэбтэрүүлхэ арга олоно, тэдэнээ бэелүүлнэ¹.

Зорилгото программанууд соо хараалаатай хэмжээ ябуулганууд Усть-Ордагай Буяадай тойрогой дэбисхэр дээрэ буяад хэлэ сахин хүгжөөхэ, дэлгэрүүлхэ талаар нилээд урагшаа дабшаха харгынуд боложо үгэнэ.

Баримта жэшээ гэхэдэ, буяад хэлэ шудалдаг хургуулинуудай тоо 68-һаа 83 болотор, буяад хэлэ шудалдаг хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй тоо 19-һөө 54 болотор олошороо. Тиимэһээ буяад хэлэ үзэдэг хурагшадай ба хүмүүжүүлмэлнүүдэй тоогой баримта 7 мянган шахууда хүрөө.

Гол хуби (основная часть). Буяад хэлэ шудалалгын бүрин согсо гуримай хүгжэлтын талаар Усть-Ордагай тойрогто хургуулинуудай болон сэсэрлигүүдэй материално-техническэ, хуралсалай-методическа бааза бэхижүүлэгдэнэ, буяад хэлэ зааха удха шэнэлэгдэнэ.

¹ Комплекс процессных мероприятий «Поддержка русского языка как государственного языка Российской Федерации, сохранение языков народов, проживающих в Иркутской области» государственной программы Иркутской области «Реализация государственной национальной политики в Иркутской области». — сайт аппарата губернатора Иркутской области и правительства Иркутской области. URL: https://irkobl.ru/sites/apparat/gosprog/national_policy/ (дата обращения: 20.05.2026).

2020 ондо зохёогдохон ба баталагдахан хургуулийн урда тээхи буряад хэлээр болбосоролой программын ёһоор 2023 ондо «Табан хурган» гэхэн хуралсалай-онол аргын комплект хэблэгдээ. Эрхүү можын хургуулинуудай 1-дэхи ангиһаа 9-дэхи анги хүрэтэр хэрэглэгдэхэ «Буряад хэлэн» гэхэн шэнэ үеын хуралсалай-онол аргын согсолборинуудай шугам зохёон хэблэхэ түсэлөөр ажал түгэсөө.

2025 ондо 9-дэхи ангида хэрэглэгдэхэ УМК-гай гар бэшэгэй түхэл бүтэн боложо, гансал тэрэнэй хэблэл үлэнхэй.

«Буряад хэлээр УМК-гай туршалгын онсо шэнжэнүүд» гэхэн семинар-практикумууд жэл бүри үнгэргэгдэнэ. Буряад хэлэ заалгын шанар харуулдаг багшанарые дэмжэхын зэмсэгүүдэй нэгэн хадаа багшанарые эрдэмэй-онол аргын талаар дэмжэлгэ болоно. Наймадахи жэлээ Эрхүү можын болбосорол хүгжөөлгын дээдэ хургуулийн болон Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй ехэ хургуулийн буряад хэлэнэй болон уран зохёолой дээдын хургуулийн багшанар суг хамта шэнэ УМК-гай туршалга эрдэмэй-онол аргын талаар үнгэргэжэ байна. Мүнөө жэл тойрогой хургуулинуудта 6-дахы классай УМК-гай туршалга боложо байна.

Онсо тэмдэглэхэ юумэн гэхэдэ, буряад хэлээр эрдэмэй-методическа ажал тойрогой бүхы хургуулинуудта, хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ ябуулха хэрэгтэй. Зохёохы ёһоор хүдэлдэг эрдэмэй-методическа бүлгэмүүдэй хүгжэлтынгөө шэнэ шатада гараһаниинь найшаалтай.

Буряад хэлээ олоной дунда хэрэглэхын талаар бага үхибүүдтэ болон залуушуулда зорюулагдахан хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэнэ. Эдэ хэмжээнүүдэй тоодо «Би түрэл хэлээрээ хэлэнэб!», буряад хэлэнэй габшагай нара, буряад мультфильмнүүдэй мұрысөөн, угсаата соёлой болон болбосоролой «Эрхим эмхи» гэхэн мұрысөөн болоно. Буряад мультфильмнүүдэй мұрысөөн 2023 ондо Эрхүү можын рекорднуудай ном соо оруулагданхай.

Бэлигтэй үхибүүдые элирүүлхын тула жэл бүхэндэ 5-9-дэхи ангинуудай хурагшадай дунда тойрогой аймаг хоорондын буряад хэлээр олимпиада үнгэргэгдэнэ. Зунай амаралтада лагерьнуудта профилно этносменэнүүд эмхидхэгдэнэ. Тэндэ үхибүүд буряад хэлэн дээрэ хөөрэлдэнэ.

Гурбан жэлэй туршада Оһын дунда хургуулийн хурагшад түрэлхи хэлээрээ федеральна олимпиадын түгэсхэлэй шатада гаража, шанда хүртэнэ, хуури эзэлнэ.

Тойрогтомнай «Түрэлхи хэлэнэй эрхим багша» гэхэн мэргэжэлтэ бэлиг шадабариин урилдаан эмхидхэгдэнэ. Мұрысөөнэй илагшад «Түрэл хэлэнэй эрхим багша» гэхэн бүхэроссийн мұрысөөнэй региональна шатада хабаадаха эрхэдэ хүртэнэ. Тиигэжэ 2025 ондо Эрхүү можын мұрысөөндэ илаһан Оһын хүүгэдэй 2-дохи сэсэрлигэй буряад хэлэнэй багша Наталья Николаевна Спасова «Түрэлхи хэлэнэй эрхим багша» гэхэн бүхэроссийн мұрысөөнэй лауреат боложо тодороо.

Энээнһээ гадна Усть-Ордагай Буряадай тойрогто буряад хэлэ сахин хүгжөөхэ байдал, бэрхэшээнүүд болон хараа түсэбүүдые тэмдэглэбэл, иимэ байна:

1. 2024 оной апрель нарада Байгал шадарай буряадуудай форум үнгэрөө.

2. 2025 оной март нарада буряад хэлэ сахин хүгжөөхэ талаар суг ажал ябуулха тухай Буряад уласай засагай газарай болон Эрхүү можын засагай газарай хоорондын хэлсээн баталагдаа.

3. Хабарай амаралтын үдэрнүүдтэ Усть-Ордагай гимнази-интернадай шабинар Буряад уласай Улаан-Үдэ хотодо уригдаһан байна. Делегациин бүридэлдэ эрхим хурагшад, эрдэмэй-практическа хуралдаануудта амжалтатайгаар хабаадаһан

хурагшад болон илагшад, федеральна, муниципальна олимпиадануудай илагшад ороһон байна. Гимназистнуудта һонирхолтой, удхатай экскурси үнгэргэгдөө.

Буяад хэлэнэй байдал нютаг можодо ямар байнаб, хубилна гү, ямар зорилго табиha хэрэгтэйб гэһэн социалингвистическэ шэнжэлгэ можодо хэхэ талаар ажал эмхидхэн ябуулха хэрэгтэй. Тиин эндэ иимэ асуудалнуудые табижа болоно:

– элдэб наһанай хүнүүдэй болон нийгэмэй элдэб бүлэгүүдэй дунда буяад хэлэн хэр зэргэ хэрэглэгдэнэб?

– хэлэнэй нэбтэрхэ хэрэгтэ ямар эрхэ нүхэсэлнүүд хэрэгтэйб?

– буяад хэлэндэ хүн зоной ба нийгэмэй хандаса ямар бэ?

– бии байгаа болбосоролой ба соёлой программануудай ашаг үрэ ямар бэ?

Энэ асуудалнуудта харюу абажа, хэлэнэй байдалай холын хараа бодол тодооруулагдаха байгаа гэжэ һананабди. Тус асуудалаар урда хэгдэһэн шэнжэлгэнүүд бии. Тэрээн соо буяад хэлэнэй нийгэм соо, гэр бүлэдэ нэбтэрхыс гэдэргэнь татадаг ушар нүхэсэлнүүд тоолоотой. Энэ хадаа ород хэлэнэй ниитэдэ гүнзэгыгөөр нэбтэрһэн ушар, холимог гэрлэлгын олошорһон ушар, нютагуудай нэгэдэжэ, ехэ болгогдожо байһан ушарнууд болоно.

Ашаг үрэтэй холын хараа бүридүүлхын тула ганса тоо баримтануудта бэшэ, харин шанар һайтай аргуудта үндэһэлхэ шухала: хөөрэлдөөн, хуралга, хэлээс һуудал байдалдаа хэрэглэлгыс адаглалга, болбосорол ба медиануудай ажал.

Түрэл хэлэ болон заншалта оюун ухаанай ёһо журамай баялиг сахиха, хамгаалха, бэхижүүлхэ институт хадаа гэр бүлын институт болоно гэжэ бидэ булта һайн мэдэнэбди.

Жэшээн, үхибүүдтэ түрэл буяад хэлээс дамжуулха хүсэлтэй гэртэхин үсөөхэн байна, ехэнхинь энэ хэрэг тооногүй, тэдэнэй этигэл мүнөө сагта бата бэшэ гэжэ тэмдэглэмээр.

Тиимэһээ гэр бүлэнүүдтэй ажал эдэбхижүүлгэ — үнэхөөрөө гол алхам болоно. Гэр бүлэтэй ажал хүүгэдэй сэсэрлигһээ эхилхэ ёһотой. Гэр бүлын хэлэнэй клубуудые, хамтын һайндэрнүүдыс эмхидхэхэ, арадай гар урлалай мастер-классуудые үнгэргэхэ, тэндээ харилсаагаа гансал түрэлхи хэлэн дээрээ ябуулхада ехэл удхатай, үрэ дүнтэй байха гэжэ бодогдоно.

Энэ шэглэлээр Усть-Орда нютагта хүүгэдэй «Родничок», «Колосок» гэһэн хоёр сэсэрлиг ажалаа амжалтатайгаар ябуулна. «Родничок» гэһэн хүүгэдэй сэсэрлигтэ гурбадахи жэлээ хоёр хэлэн дээрэ (билингвальна) бүлэг хүдэлхэ түсэл бэелүүлэгдэжэ, хүмүүжүүлмэлнүүдынь буяад хэлэтэй болохо хэрэгтэ эрхим амжалта харуулжа эхилэнхэй. «Колосок» гэһэн хүүгэдэй сэсэрлигтэ гэр бүлын клуб эмхидхэхэ, гэр бүлэнүүдтэй харилсаха модель байгуулагдаһан.

2025 оной сентябрь һараһаа билингвальна бүлэгүүд тойрогой найман сэсэрлигтэ нээгдэнхэй. Тойрогой хүүгэдэй сэсэрлиг бүхэндэ буяад хэлэ үзэдэг иимэ бүлэгүүдыс байгуулха хэрэгтэй. Мүнөө 54 сэсэрлигүүд шэлэгдээд байна.

2026 он хургуулиин урдахи болбосоролой жэл гэжэ соносхогдожо, болбосоролой эгээл түрүүшын шатын болон хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй багшанарай мэргэжэлтэ шадабариин удха үүргэ дээрэ гэжэ харуулагдана.

Тойрогто хургуулиин урдахи болбосоролой хэмжээндэ онсо анхарал хандуулагдана. «Гэр бүлэ — хүүгэдэй сэсэрлиг — хургуули» гэһэн залгамжа сахиха хэрэг үхибүүнэй болбосоролой нэгэ шатаһаа нүгөө шатада зохидоор шэлжэн оролго хангана, буяад хэлээр харилсаха шадабари олоһон хэлэнэйн дүршэл, шата

бүхэнэй һуралсалай зорилгонуудтай, онол аргуудтай ба удхатай тааруулагдан хүгжөөгдэхэ болоно.

Иимэ байгуулга болбосоролой таһалгаряагүй байлга хангадаг, тиин үхибүүдые хэлэнэй тогтууритай эрхэ байдал руу оруулна.

Түрэл хэлэндээ һуралга, тэрэнэеэ шудалалга гэр бүлыншые, һургуулииншые ажаябуулгын гол хуби, соёлоо үзэхэ, танилсаха хэрэгтэ аргагүй ехээр нүлөөлхэ арга, тиин үхибүүдэй түрэл хэлээ бата баримтатайгаар үзэдэг, тэрээгээрээ омогорходог байхын эхин боложо үгэнэ. Гансал иимэ оршондо түрэл хэлэн хосорхогүй, үхибүүнэй бүхы наһанайнь дурлал татаха аргатай.

Тойрогой хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ болон һургуулинуудта буряад хэлэ 201 багша заана. Буряад хэлэнэй багшанарай дунда зэргын наһан мүнөөдэр табин гурбан жэл болоно, наһанай амаралта гарахаа байһан ба наһанай амаралтада гараад хүдэлжэ байһан буряад хэлэнэй багшанарай тоо зуунай табин дүрбэн хуби болоно.

Эрхүү можодо Боохоной Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ багшын колледж ба Эрхүүгэй гүрэнэй ехэ һургуули хоёр буряад хэлэнэй багшанарые бэлдэнэ. 2023 оной сентябрь һараһаа Боохоной багшанарай колледж Россиин арадуудай хэлэнүүдэй дундаһаа түрэл буряад хэлэн дээрэ зааха эрхэтэй эхин ангинуудай багшанарай бэлэдхэл дахин эхилээ.

Түрүүшын 9 мэргэжэлтэд 2027 ондо, 2028 ондо — 11, 2029 ондо — 13 һургуулия дүүргэжэ гараха. Хамта дээрэ 33 түгэсхэгшэд багшын үнэмшэлгэтэй болохо. Һуралсалаа үргэлжэлүүлжэ, дээдэ мэргэжэлтэй болохо дуратайшуул тэдэнэй тоодо бии.

Түрэлхи хэлэнэй багшанарые Эрхүүгэй гүрэнэй ехэ һургуули бэлдэнэ.

Түрэлхи хэлэнэй ба уран зохёолой багшын хуби заяа шэлэхэ аргатай абитуриентнүүдэй тоогой үсөөрһэниинь буряад хэлэтэй зоной тоогой үсөөрһэнэй хойшолон болоно, энэнь юунһээшые дулдыдахагүй шалтагаанууд дээрэ үндэһэлнэ, тэдэнэй голын — түрэл буряад хэлэн дээрэ харилсаха, тэрэнэеэ шудалха эрмэлзэлэй һуларһан байдал болоно.

Түрэлхи хэлэнэй багшанарые бэлдэлгын асуудал бүхы шатануудта шиидхэгдэнэ. Тойрогой захиргаан нютаг можын Засагай газартай, Эрхүүгэй можын болбосоролой яамантай суг хамта багшанарые шэнэ мэргэжэлээр бэлдэхэ, мүн социальна талаар дэмжэхэ хэрэгүүдээр системнэ хэмжээнүүдые нэбтэрүүлнэ. Энэ талаар тэдэ булта нэгэ адли хандасатай байна.

2025 ондо «Булагхан» гэхэн хүүгэдэй сэсэрлиг болон Усть-Ордагай гимнази-интернат болбосоролой программануудые бэлүүлһэнэй үндэр хэмжээ можынгоо болон федеральна шанга шалгалтануудта гэршэлжэ, федеральна шэнэ арга зүй нэбтэрүүлгын талмайнуудай зэргэтэй болоод байна. Гимнази-интернат түрэлхи хэлэнүүдые үзэхэ, зааха, мүн угсаата соёлой, хэлэнэй олон янза сахин хамгаалха асуудалнуудаар түсэлнүүдэй мұрысөөндэ илагша болоо. Энэ хадаа болбосорол хүгжөөлгэдэ, соёлой уг баялиг сахин хамгаалгада ба Оросой арадуудай нэгэдэл бэхижүүлгэдэ туһалха, нютаг можодоо удха шанартай ажаябуулга болоно.

Үшөө нэгэ бүгэдэниитын бэрхэшээл гэхэдэ, буяад хэлэнэй хэрэглэгдэдэг нийгэмэй, соёлой, болбосоролой ба харилсаанай халбаринуудай элдэб янзланууд болоно¹.

Буяад хэлэн ехэнхидээ болбосоролой халбарида, соёлдо, шажан мүргэлдэ хэрэглэгдэдэг, олонийтын ажабайдалда тэрэнэй хэрэглэл даб дээрээ ехэ хомор.

Буяад хэлэтэй зоной тоогой үсөөрхэниинь, минии ханахада, түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлэй нуларханай ушархаа болоно. Ехэнхидээ ород хэлэн үндэһэн яһатануудай хоорондын харилсаанай зэмсэг, медиа (радио, телевидени, хэблэл) ба интернетэй хэрэглэхэ хэлэн боложо, олонийе дэмжэлтын ба ажабайдалай амжалтатай байхын гол хуби гээд харагдана.

Буяад хэлэ дэмжэлгын гол хубинь хадаа гэр бүлын-ажаһуудалай байра, аха үетэнтэй (хүгшэн эжы абанартаяа, аба эжытээ) харилсалга болоно. Буяад хэлээ гэртээшье, газашье, болбосоролой болон соёлой элдэб хэмжээ ябуулгануудыг үнгэргэхэдэшье хэрэглэхэ хэрэгтэй.

«Сурхарбаан» гэхэн можын заншалта соёл-тамирай хайндэр буяад хэлэн дээрэ хоёр жэлэй туршада үнгэржэ байна. Тойрогой захиргаанай үндэһэн хэлэнэй таһагай мэргэжэлтэд, түрэлхид хамта багшанартаяа соёлой болон тамирай хэмжээ ябуулгануудай тайлбарилалтад болодог.

Тойрогой захиргаан ехэ ажал ябуулна гээшэ. Нэгэдэхээр, буяад хэлэ зааха болбосоролой эмхи зургаануудай тоо улам олошоруулха гэжэ түсэблэгдэнэ.

Хоёрдохоор, хургуулийн хуралсалай түсэбүүдтэ буяад хэлэндэ федеральна хэбүүдээр хараалагдаһанһаа бага саг үгтэнэ. Хуралсалай саг гээшье холбоото уласай ба нютаг можын эрилтэнүүдтэ зохилдуулха талаар ехэ ажал ябуулагдана. Оһын нютагай засагай аймагай Үбэсын ба Мольтын дунда хургуулинуудта буяад хэлэн зургаан хоногто 5 сагай хэмжээгээр үзэгдэнэ.

Энэ жэлэй апрелин 6-да нютаг можын Засагай газарта Эрхүү можодо буяад хэлэ сахин хамгаалха, хүгжөөхэ ба дэмжэхэ гэхэн асуудалнууд харагдаа. Зүблөөнэй дүнгүүдээр Эрхүү можын Засагай газарта, нютаг можын болбосоролой яаманда, дунда ба дээдэ мэргэжэлэй болбосоролой эмхи зургаануудта, нютагай засагай байгууламжануудта хэдэн даалгабаринууд эльгээгдээ. Тийн тойрогой муниципальна байгууламжануудай хотын засаг даргануудта үгтэһэн даалгабаринуудай нэгэниинь Усть-Ордагай Буяад тойрогой арадуудай соморхоноор ажаһуудаг газарнуудтай географическа объектнүүдэй нэрэнүүдыг, харгын ба бусад заалтануудыг тэдэнэй түрэл хэлэн дээрэ бэшэжэ харуулха асуудал хаража үзэхэ гэжэ дурадхагданхай.

Тиихэдэ нютагай засагай болбосоролой хүтэлбэрийн зургаануудай буяад хэлэ сахин дэмжэхэ ашаг һонирхол урмашуулха талаар нютагай засагай байгууламжануудтай ехэ ажал ябуулагдана.

2024 онһоо болбосоролой халбарида түрэлхи хэлэнүүдыг хамгаалха ба дэмжэхэ талаар нютагай засагай болбосоролой хүтэлбэрийн зургаануудай жэл бүрийн рейтинг хэхэ үүсхэл бэелүүлэгдэжэ байна. Рейтинг тодорхойлгын шалгалтануудта Усть-Ордагай Буяад тойрогой нютагай засагай байгууламжануудай хэмжээндэ угсаата соёлой бүридэлэй тоогой болон шанарай харуулалтанууд оро-

¹ Отчёт администрации Усть-Ордынского Бурятского округа за 2025 год. URL: <https://irkobl.ru/sites/uobo/working/nationallanguage/> (дата обращения: 18.04.2026).

но. Рейтингийн дүнгүүд жэл бүри округой захиргаанай түгэсхэлэй зүблөөн дээрэ согсологдодог болонхой.

2025 онһоо мэдээсэлэй оршондо хэлэнэй оршониё дэмжэдэг, угсаата соёлой хэмжээ ябуулгануудыё дамжуулдаг нөөсөнүүдыё байгуулха ажал эхилэнхэй. Болбосоролой эмхинүүдэй албан ёһоной хуудануудта нийгэмэй сүлжээнүүдтэ (госпабликануудта) #РодныеЯзыкиВУОБО гэхэн хештегтэй буряад хэлэнэй болбосоролой түлэбүүд табигдадаг.

Мүнөө үеын юртэмсэдэ буряад хэлэндэ хургаха хэрэгтэ цифровой технологи ехэхэн үүргэ дүүргэнэ гэшэ. Мүнөө үеын тоогой нөөсөнүүдэй, түргэн холбооной хабсаралнуудай ба түрэл буряад хэлэн дээрэ зохиогдохон мультимедиагай материалнуудай үгы ушар хадаа тэрэниё залуушуул болон ахатан хүн зоной шийдхэхэ шухала асуудал болгоно.

Цифровой иимэ зэмсэгүүдыё байгуулха ба хүгжөөхэ, зүбшөөхэ хэрэг гарана:

- хэлэ шудалалга ондо ондоо наһанай хүнүүдтэ хүртэсэтэй ба һонирхолтой болгохо;

- смартфон, планшет болон бусад хэрэгсэлнүүд соогоо түрэл буряад хэлээ хэрэглэжэ, үдэр бүрийн ажабайдалтай нэгэдхэхэ;

- эрмэлзэл дээшлүүлхын тула нааданай зүйлнүүдыё, видео, подкастнуудыё ба интерактивна дасгалнуудыё хэрэглэхэ;

- зохид сагта хаанашье өөрөө һураха арга боломжо хангаха;

- үргэн харагшадай дунда хэлэ сахин дэлгэрүүлгэдэ туһалха.

Тобшолол (Заключение)

Дээрэ хэлэгдэһые тобшолходоо, буряад хэлэ мүнөө үеын шатада сахин хүгжөөхэ гол зорилгонуудынь юун болоноб гэхэдэ:

- буряад хэлэ сахин хүгжөөхэ талаар ажаябуулгыё эрдэмэй ба эрдэмэй-онол аргын талаар эмхидхэхэ;

- буряад хэлээр ажаябуулгын нийгэмэй-соёлой эрхэ байдал хангаха;

- буряад хэлэ дэлгэрүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн нийгэмэй удха шанартай хэмжээ ябуулгануудыё үнгэргэхэ;

- интернет-талмай зайда таарамжатай хэлэнэй оршон байгуулжа, олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ түрэл хэлээ дэлгэрүүлхэ.

Иимэ хандаса ганса буряад хэлээ зандань үлөөхэ бэшэ, харин шэнэ үетэндэ тэрэнэй үүргэ шухала болгохо, болбосорол болон мүнөө үеын ажабайдалтай нэгдүүлхэ, соёлой онсо шэнжэ зандань үлөөхэ арга боложо үгэхэ гэжэ найдагдана.

Статья поступила в редакцию 21.05.2026; одобрена после рецензирования 01.06.2026; принята к публикации 09.06.2026.

В. В. Харбанова. Усть-Ордагай Буярадай тойрогто буряад хэлэ сахин хүгжөөхэ байдал, бэрхэшээлнүүд болон хараа түсэбүүд тухай

On the State, Problems, And Prospects of Preserving and
Developing the Buryat Language in the Ust-Ordynsky Buryat Okrug

Veronika V. Kharbanova

Head of the National Languages Department of Administration
of the Ust-Ordynsky Buryat Okrug of the Irkutsk Oblast
18 Lenina St., 669001 Ust-Ordynsky Settlement, Irkutsk Oblast, Russia
sayani_hvv@mail.ru

Abstract. The article presents the current state of Buryat language instruction in the Ust-Ordynsky Buryat Okrug (hereinafter referred to as the Okrug). It also examines the challenges and prospects for preserving the Buryat language within the Okrug. The article highlights the activities of the Okrug administration aimed at preserving, developing, and promoting the language, as well as establishing an integrated system for Buryat language instruction.

Keywords: Ust-Ordynsky Buryat Okrug, conditions for the preservation and development of the Buryat language, challenges in the development of the Buryat language, prospects for the development of the Buryat language

For citation

Kharbanova V. V. On the State, Problems and Prospects of Preserving and Developing the Buryat Language in the Ust-Ordynsky Buryat Okrug. Buryat Language and Literature in School. 2026; 2: 17–23 (In Buryat).

The article was submitted 21.05.2026; approved after reviewing 01.06.2026; accepted for publication 09.06.2026.